

Elżbieta Kalfas

OBLIGAJE SPÓŁDZIELCZE JAKO NOWE FORMY POZYSKIWANIA KAPITAŁÓW

Streszczenie

W prezentowanym artykule podjęto próbę dokonania oceny zalet, emisji obligacji spółdzielczych jako nowatorskiej dla bankowości spółdzielczej formy pozyskiwania kapitałów. Przedstawiono aktualnie obowiązujące w polskim sektorze bankowym wymogi kapitałowe a następnie scharakteryzowano krótko cele emisji obligacji spółdzielczych oraz ich warunkowania prawne. Dokonano krótkiej charakterystyki obligacji nieskarbowych, które mogą okazać się alternatywą nie tylko dla obligacji Skarbu Państwa, ale również lokat bankowych.

Wstęp

Na rynku Catalist jednym w Europie Środkowo-Wschodniej zorganizowanym rynku papierów dłużnych, notowane są obecnie obligacje szesnastu banków spółdzielczych. Banki spółdzielcze otrzymały możliwość emitowania dłużnych papierów wartościowych pod koniec roku 2009 po wejściu w życie znowelizowanej ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających a także Uchwały Nr 314/2009 Komisji Nadzoru Finansowego. Główną korzyścią emisji obligacji jest zwiększenie funduszy własnych i poprawa adekwatności kapitałowej. Oprócz wymiernych korzyści ekonomicznych uczestnictwo w rynku kapitałowym podnosi oczywiście prestiż banku, daje mu większą rozpoznawalność i wiarygodność wśród klientów.

1. Wymogi kapitałowe w polskim sektorze bankowości spółdzielczej

Znowelizowana Ustawa o funkcjonowaniu banków spółdzielczych ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających, nałożyła na banki spółdzielcze konieczność posiadania do końca roku 2007 funduszy własnych na poziomie 1 mln euro. Na dzień 01.01.2008 roku wszystkie banki spółdzielcze spełniały wyznaczony próg kapitałowy. Osiągnięcie wymaganego progu kapitałowego możliwe było głównie dzięki procesom konsolidacyjnym .

W latach 1994 - 2007 w wyniku przejęć połączyło się aż 905 banków spółdzielczych a 47 zostało przejętych przez banki komercyjne. W latach 1992 – 2007 liczba banków spółdzielczych zmniejszyła się o 1.083 tj. z 1.664 (stan na 31.12.1991 r.) do 581 (stan na 31.12.2007 r.). Po okresie transformacji i konsolidacji sektora bankowości spółdzielczej, obecnie wg stanu na 31.03.2011 r. działa na terenie kraju 575 banków spółdzielczych, które związane są umowami zrzeszenia w nast. trzech strukturach:

1. Bank Polskiej Spółdzielczości SA zrzesza – 3 58 banków spółdzielczych
2. Gospodarczy Bank Wielkopolski S.A. zrzesza – 153 banki spółdzielcze
3. Mazowiecki Bank Regionalny zrzesza – 64 banki spółdzielcze

Jedynie Krakowski Bank Spółdzielczy z uwagi na wielkość kapitałów własnych i przyjętej strategii funkcjonuje samodzielnie jedynie na zasadzie umowy o współpracy z bankiem zrzeszającym.¹

Banki spółdzielcze pomijając prawną formę działania, są równie komercyjnymi instytucjami, jak banki spółki akcyjne. Z punktu widzenia nadzoru bankowego banki te podlegają takim samym wymogom kapitałowemu i zarządzania ryzykiem, jak banki komercyjne i są tak samo przez nadzór oceniane.²

Nadzór finansowy narzucił bankom spółdzielczym wzorcowy statut, który w sposób znaczny ingeruje w ogólnie przyjęte zasady prawa spółdzielczego, ponadto ogranicza bankom spółdzielczym katalog dopuszczalnych czynności bankowych czy też teren działania.³

Obecnie cały sektor bankowy przygotowuje się do wprowadzenia wymogów stawianych przez tzw. Bazyleę III, którym od 2019 roku będzie podlegał.

¹ T. Bryniarska ” Banki Spółdzielcze w gospodarce rynkowej” Oficyna Wydawnicza SGH, Monografie i Opracowania, Warszawa 2003.

² J. Szambelańczyk ” Banki spółdzielcze w procesach zmian systemowych” A. Ekonomiczna w Poznaniu 2006 .

³ Ustawa o funkcjonowaniu banków spółdzielczych i bankach zrzeszających Dz. U. z dnia 28 grudnia 2000 r.

„ Bazylea III” to kolejny cykl regulacji autorstwa Komitetu Bazylejskiego, skierowanych do sektora bankowego Unii Europejskiej, mający na celu zwiększenie bezpieczeństwa funkcjonowania sektora bankowego , poprawa jego zdolności do absorpcji wstrząsów gospodarczych i finansowych a tym samym zmniejszenia ryzyka przenoszenia trudności z sektora finansowego do realnej gospodarki.

Wśród głównych postanowień projektowanej Bazylei III wymienia się :

- restrykcyjną definicję funduszy własnych banków tzw. pierwszej kategorii,
- wyższy wymóg kapitałowy na transakcje kapitałowe na instrumentach pochodnych i akcjach,
- nowe wymogi dotyczące stosowania ratingów wewnętrznych,
- bardziej restrykcyjne zasady dotyczące zarządzania płynnością,
- sankcje za niespełnienie wymogów kapitałowych⁴

Nowe wymogi kapitałowe modyfikują zarówno jakość jak i ilość wymaganych kapitałów, wprowadzone zostaną bardziej restrykcyjne definicje funduszy własnych. Na fundusze zasadnicze będą składać się głównie udziały własne, zyski nierozdzielne oraz pod pewnymi warunkami udziały mniejszościowe w kapitale spółek stowarzyszonych. W skład kapitału podstawowego wchodzić będą niektóre instrumenty hybrydowe. Nowe propozycje regulacji dotyczące wymogów kapitałowych oraz norm płynności przygotowywane przez Komitet Bazylejski mogą być poważnym problemem dla części polskich banków. W konsekwencji na polskim rynku bankowym będziemy mogli obserwować proces poszukiwania alternatywnych źródeł pozyskiwania kapitału, czy też nowy proces konsolidacji w tym sektorze.

2. Kapitał z obligacji

Standardowymi źródłami powiększenia kapitałów własnych banków spółdzielczych są:

⁴ Miesięcznik Finansowy BANK luty 2011r.

- podział zysku
- zwiększenie udziałów członkowskich
- zaliczenie do funduszy własnych części dodatkowej kwoty odpowiedzialności członków banku
- zaciągnięcie banku zrzeszającym pożyczki podporządkowanej

Od niedawna jedną z form pozyskiwania kapitałów dla banków spółdzielczych stała się emisja obligacji spółdzielczych, dokonywana na rynku kapitałowym Catalyst. Rynek ten jest jedynym w Europie Środkowo - Wschodniej zorganizowanym rynkiem papierów dłużnych. Banki Spółdzielcze otrzymały możliwość emitowania dłużnych papierów wartościowych dopiero pod koniec 2009 roku, po wejściu w życie znowelizowanej ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających, na podstawie art. 127 ust. 3 pkt b. ustawy Prawo bankowe z dnia 29 sierpnia 1997 r. (Dz.U. z 2002 r., Nr 72, poz. 665 z późn. zm.)

Obligacje zaliczane za zgodą KNF do funduszy uzupełniających muszą spełniać nast. warunki :

- wykup obligacji nie może nastąpić przed upływem 5 lat;
- środki pieniężne podlegają zwrotowi w ostatniej kolejności w przypadku upadłości banku lub jego likwidacji;

ponadto :

- zobowiązania podporządkowane wraz z dodatkową kwotą odpowiedzialności członków;
- wielkość kwoty i zasady zaliczenia na poczet zobowiązań podporządkowanych środków uzyskanych z tytułu emisji, ustalane są w decyzji Komisji Nadzoru Finansowego, przy czym ulega ona pomniejszeniu na koniec każdego roku w ciągu ostatnich 5 lat trwania zobowiązania o 20 % tej kwoty.

Nowe regulacje prawne są odpowiedzią na wielokrotnie poruszany przez banki spółdzielcze problem z nadpłynnością. Banki spółdzielcze posiadają bowiem znaczną nadwyżkę zagregowanych depozytów nad udzielonymi kredytami, wynoszącą w

sektorze ok. 15 mld zł. Z uwagi na zbyt niski poziom funduszy własnych nie mogą jej jednak w pełni wykorzystać. Zwiększenie funduszy własnych pozwoli na szybszy rozwój akcji kredytowej, ograniczanej poziomem współczynnika wypłacalności.

Średni współczynnik wypłacalności w bankach spółdzielczych wynosi 13,5 % (min. 8%) i jest adekwatny nawet do zastrzonych norm nadzorczych. Są jednak banki dynamicznie rozwijające się, które pilnie poszukują kapitału i znajdują instrument do tego w postaci emisji obligacji na rynku Catalyst.

Rynek Catalyst rozpoczął swoją działalność 30 września 2009 roku i dokonuje się na nim obrotu obligacjami komunalnymi i korporacyjnymi. Do tej pory handel na rynku długu nieskarbowego rozgrywał się pomiędzy bankami i innymi inwestorami instytucjonalnymi. Giełda Papierów Wartościowych wprowadzając Catalyst, umożliwiła dostęp do tego typu papierów inwestorom indywidualnym. Catalyst tworzą cztery platformy obrotu przeznaczone dla nieskarbowych instrumentów dłużnych – obligacji komunalnych, korporacyjnych, bankowych oraz listów zastawnych. Taka struktura Catalyst sprawia, że jest on dostosowany do emisji o różnych wielkościach i różnej charakterystyce, a także do potrzeb różnych inwestorów – hurtowych i detalicznych, instytucjonalnych i indywidualnych

W trakcie 19 miesięcy funkcjonowania rynku pojawiło się na nim blisko 120 różnych serii papierów dłużnych. Jest rynkiem młodym i ciągle jeszcze charakteryzuje się niską płynnością w obrocie wtórnym.

Emitenci dłużnych instrumentów finansowych, dopuszczonych do obrotu na rynku regulowanym przekazują informacje finansowe bieżące i okresowe, w zakresie i w terminach zgodnych z właściwymi przepisami prawa lub przepisami regulaminu rynku Catalyst, Na rynku tym nie ma aktualnie obowiązku dokonywania ratingów emitentów.

TABELA 1 WYKAZ OBLIGACJI BANKÓW SPÓLDZIELCZYCH

<i>Nr</i>	<i>Emitent</i>	<i>Wartość</i>	<i>Stopa</i>	<i>Zapadalność w</i>
-----------	----------------	----------------	--------------	----------------------

		<i>emisji w mln zł</i>	<i>nominalna</i>	<i>latach</i>
1	BS Ostrów Mazowiecka	10	Wibor 6M + 3,5%	10
2	BS Piątnica	4,00	Wibor 6M + 3,2%	10
3	BS Biała Rawska	5,00	Wibor 6M + 3,5%	15
4	BS- PBS Ciechanów	10,00	Wibor 6M + 3,0%	10
5	BS Piaseczno	5,00	Wibor 6M + 3,0%	10
6	BS- ESBANK	5,00	Wibor 6M + 3,0%	15
7	BS – MBS Łomianki	6,00	Wibor 6M + 3,2%	10
8	BS-OK Bank Knurów	7,00	Wibor 6M + 3,0%	10
9	BS- PBS Sanok	25,00	Wibor 6M + 4,0%	10
10	BS- PMBS Zabłudów	5,00	Wibor 6M + 3,0%	15
11	BS- KBS Kraków	20,69	Wibor 6M + 4,0%	10
12	BS – KBS Szepietowo	2,00	Wibor 6M + 3,5%	15
13	BS – KBS Szepietowo	5,00	Wibor 6M + 3,5%	15
14	BS Limanowa	10,00	Wibor 6M + 3,2%	10
15	BS Płońsk	10,00	Wibor 6M + 3,0% do 3,5%	10
16	BS- Skierniewice	8,00	Wibor 6M + 3,5%	10

Źródło: informacje własne

Obecnie łączna wartość nominalna obligacji na rynku Catalist osiągnęła już ok. 190 mln zł. Obligacje banków spółdzielczych charakteryzuje jednolita struktura, wszystkie wyemitowane zostały według identycznych zasad, wszystkie posiadają

jednostkową wartość nominalną na poziomie 100 zł, oraz zmienne kupony, które wypłacane są dwa razy do roku, oprocentowanie kuponów oparte jest na stopie WIBOR dla terminu 6 miesięcznego powiększonej o marżę banku 3- 4 p.p.

Obligacje banków spółdzielczych notowane na rynku Catalist zaliczone mogą zostać do funduszy uzupełniających banku, stając się tym samym stabilnym i przewidywalnym z punktu widzenia dynamiki, źródłem zasilającym kapitały, czego nie można powiedzieć o funduszach udziałowych członków banku, które teoretycznie mogą być wycofywane.

Wzrost wartości funduszy banku prowadzi do :

- podniesienia współczynnika wypłacalności
- zwiększenia limitu koncentracji zaangażowań (art. 71 ustawy Prawo Bankowe – 25% funduszy własnych)
- zwiększenia akcji kredytowej
- pozyskiwania nowych depozytów

Oprócz wymiernych korzyści ekonomicznych uczestnictwo w rynku kapitałowym podnosi oczywiście prestiż banku, daje mu większą rozpoznawalność i wiarygodność wśród klientów.

Dla banków spółdzielczych emisja papierów podporządkowanych jest korzystna, należy jednak pamiętać , że debiut giełdowy wiąże się z poniesieniem przez bank znacznych kosztów, należy również pamiętać ,że przez ostatnie 5 lat trwania życia obligacji amortyzuje się je z funduszy własnych. Na uczestnictwo w rynku kapitałowym pozwolić mogą sobie więc wyłącznie silne i mocne kapitałowo banki spółdzielcze o systematycznej dynamice zysku i sumy bilansowej. Planując wzrost funduszy własnych dzięki, uczestnictwu na rynku kapitałowym należy dostosować to przedsięwzięcie do strategii banku. Cele kapitałowe muszą być jasno powiązane z planem finansowym banku i zakładanym poziomem ryzyka. Obligacje można porównać do kredytu inwestycyjnego, kredyt taki jest dobry jeśli mamy możliwość racjonalnego użycia pieniędzy z niego pochodzących, zwykle chodzi o inwestycje

trwale podnoszące efektywność działania przedsiębiorstwa. W sektorze komercyjnym nie często zdarza się aby pożyczki budowały kapitał.

Dlatego decyzja o takiej formie dokapitalizowania powinna być dogłębnie przez władze banku przeanalizowana. Efektywna realizacja tego zadania może okazać się trudna, lecz silne banki spółdzielcze powinny sprostać temu wyzwaniu. Nie należy zakładać również, że emisja obligacji jest dla banku spółdzielczego zdarzeniem jednorazowym. Stabilnie funkcjonujące banki spółdzielcze mogą być dla rynku kapitałowego emitentem godnym zaufania również w przyszłości.

Zakończenie

Obecnie wzrost konkurencji w sektorze usług bankowych wymusza zmiany w funkcjonowaniu rynków finansowych. Przejawem zachodzących przeobrażeń jest spadek znaczenia banków jako wiodących instytucji finansujących. Przedsiębiorstwa mogą obecnie korzystać z alternatywnych źródeł finansowania np. emisji papierów dłużnych lub akcji, co sprawia, że rola kredytu bankowego jako źródła funduszy, znacznie spada. Pojawiają się również nowe możliwości lokacyjne w postaci funduszy inwestycyjnych, papierów wartościowych, będących dla tradycyjnych produktów depozytowych dużą konkurencją. Tradycyjna działalność kredytowo – depozytowa staje się coraz mniej rentowna i wymusza na bankach spółdzielczych nowe wyzwania.

Aktualnym wyzwaniem dla bankowości spółdzielczej jest:

- wypracowanie metod pogłębiania wiedzy, uzyskanie wiarygodnych ekspertyz i analiz potrzeb klientów,
- dalsze budowanie potencjału kapitałowego oraz bezpieczną i ekonomicznie atrakcyjną alokację nadwyżek,
- zaawansowanie technologicznej współpracy banków spółdzielczych poprzez upowszechnienie jednolitych rozwiązań, podnoszenie poziomu bezpieczeństwa, wdrożenie nowoczesnych form w obszarze płatniczym,

zarządzanie ryzykiem kredytowym oraz oferowanie nowoczesnych produktów z obszaru finansowania nieruchomości oraz MŚP i JST,

- zmniejszenie kosztów własnych działalności

Obecność banków spółdzielczych na rynku kapitałowym to oprócz wspomnianego już prestiżu, przejrzystość, otwarcie się na rynek, oraz zaistnienie w świadomości szerszej opinii publicznej. Notowanie na GPW kojarzy się bowiem z przynależnością do elity krajowej gospodarki, daje też możliwość przybliżenia rynku kapitałowego lokalnym środowiskom.

Literatura

1. Bryniarska T. „Banki Spółdzielcze w gospodarce rynkowej” Oficyna Wydawnicza SGH, Monografie i Opracowania, Warszawa 2003.
2. Piętka J. „Krótki zarys historii polskiej spółdzielczości bankowej” Warszawa lipiec 1995.
3. Skalniak F. „Zarys historii polskiej spółdzielczości kredytowej” Kraków 1992 A. Ekonomiczna w Krakowie.
4. Szambelańczyk J., „Banki spółdzielcze w procesach zmian systemowych” A. Ekonomiczna w Poznaniu 2006.

Inne źródła

- Nowoczesny Bank Spółdzielczy – miesięcznik styczeń 2011r.;
- Miesięcznik Finansowy BANK – luty 2010r.;
- Internetowy serwis Bankowości Spółdzielczej 28.03.2009;
- <http://www.bankier.pl>
- Informacja, technologie i narzędzia IT w kreowaniu innowacyjności i konkurencyjności bankowości spółdzielczej na lokalnych rynkach finansowych - Biuletyn II Forum Technologii Banków Spółdzielczych Warszawa 2010;
- Bank Wspólnych Sił – magazyn grupy BPS – maj 2011
- Prawo Bankowe;
- Ustawa o funkcjonowaniu banków spółdzielczych i bankach zrzeszających;
- <http://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/451661>;
- Uchwała Nr 314/2009 Komisji Nadzoru Finansowego ;
- <http://www.gpwcatalyst.pl/>

Mgr Elżbieta Kalfas

Ukończone 3 letnie studia doktoranckie na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie - Wydział Finansów

Promotor pracy doktorskiej : Prof.dr.hab. Zbigniew Dresler

Tytuł rozprawy doktorskiej : konkurencyjność bankowości spółdzielczej w latach 2002-2010

Aktualne miejsce pracy: Bank Spółdzielczy w Radziechowach - Wieprzu Kierownik Zespołu Analiz Kredytowych .